

(ו-י) היחס למצוות האלוהיות

... ולזאת מתלווים המעשים הטובים.

ו

אמר הכוזרי: המעשים ידועים.

ז

אמר החבר: מעשי הנהגת-המדינה והחוקות השכליות הם הידועים⁵⁷, אבל האלוהיים – שנספו על אלה להיות באומתו של אל חי, כדי שהוא ינהיג אותה – אינם ידועים עד שיבואו ממנו מפורשים ומפורטים. אכן, אף אלה הנהגתיים השכליים, אף על פי שהם עצמם ידועים, קביעת-שיעורם אינה ידועה⁵⁸. כי אנו יודעים שניחום אבלים וגמילות חסדים הם חובה, תרגול הנפש בצום וההכנעה הם חובה, ההונאה מגונה, הפקרות עם הנשים מגונה, בעילת חלק מקרובות המשפחה מגונה, כיבוד ההורים חובה, וכדומה. אבל הגדרת אלה וקביעת-שיעורם המתאים לכול הם רק לאלהים יתעלה. לעומת זאת במעשים האלוהיים אין מקום לשכלינו, אף שאין השכל דוחה אותם⁵⁹. בהם השכל מקבל את הנמסר לו כמו שהחולה מקבל את דברי הרופא באשר לתרופותיו ולהנהגותיו⁶⁰. האין אתה רואה כמה רחוקה המילה מן ההיגיון ושאין לה מקום בהנהגה! ? אברהם ציית למצוות המילה בעצמו ובבניו – על אף הקושי שבדבר

הערות – ילמד ענוים דרכו

57 המצוות שתכליתן לתקן את יחסי החברה הן "שכליות", כלומר ניתן להגיע לחיובן (הכללי – כמו שיבאר לקמן) בשכל, ואין צורך במצוות האלוה כדי להשיגן, ועל כן הם "ידועים". זאת לעומת המצוות האלוהיות – שתכליתן להשרות שכינה ולזכות לקרבת ה' ולהנהגה ניסית – שלהן זקוקים להתגלות אלוהית, כמו שכתב במאמר א, עט. ועיין עוד במה שחילק בין שני סוגי מצוות אלו במאמר ב, מח. ועיין גם ברמב"ם, שמונה פרקים, פרק ו.

58 השווה לדברי הרמב"ם במורה נבוכים ג, כו שכתב שאף שיש טעם למצווה, לא חייב להיות טעם לפרטיה.

59 כך תרגם גם מו"ר הגר"י שילת. והכוונה שאין חובה לוגית שדוחה את עשייתם, אלא אלו מעשים שהם מעל לשכל ולא מנוגדים לו (עיין מאמר ב בתחילת סעיף ס). ר"י אבן תבון תרגם: "נרחים אצל השכל", ור"י אבן שמואל תרגם "השכל מרחיק אותם". והכוונה לפי תרגומיהם, שבמבט ראשוני של ההיגיון נראה שאין מעשים אלו באמת מקרבים את האדם לאלוה אלא מרחיקים אותו ממנו, כמו שכתב ריה"ל במאמר ג, נג בעניין הקרבנות. נמצא שלפי תרגום הגר"י שילת ופרופ' שורץ הכוונה ב"שכל" להוכחה לוגית, ואילו לפי תרגומי ר"י אבן שמואל ור"י אבן תבון הכוונה ב"שכל" למה שנראה במחשבה ראשונית.

60 היינו שרק בגלל האמון שרוחש לרופא הוא מקבל את הדרכתו, על אף שההיגיון הראשוני שלו מורה להפך. אלמלא היה מכיר בחכמת הרופא, לא היה מאמין שמשקאות מרים ותרופות שזרות לגוף מבריאים (ועיין עוד במשל הרוקח במאמר א, עט; ב, מו). בדומה לזה עיין מאמר ג, נג שם ממשיל ריה"ל את הקרבנות לתהליך הזיווג וההולדה, שאלמלא האדם היה רואה שמהזיווג נוצר ולד, היה אומר שאלו מעשים של הבל ושיגעון.

מסלול 1: יום ד, ד באלול	מסלול 3: יום ב, ו באלול
מסלול 2: יום ה, ד באלול	מסלול 4: יום ד, ו באלול

מצד הטבע - כאשר היה בן מאה שנה. היא הפכה אות ברית כדי שהדבר האלוהי⁶¹ ידבק בו ובזרעו, ככתוב: "והקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים [ולזרעך אחריו]" (בראשית י"ז, ז).

ח

אמר הכוזרי: בצדק קיבלתם על עצמכם את המצוה הזאת על-פי מה שראוי לציית לה בתשומת לב מרבית (=בתכלית ההשתדלות) ברוב עם, להתכונן לה, לברך עליה ולציין את שורשה ועילתה בברכה⁶². זולתכם⁶³ ביקשו לחקות אתכם וחשו את הכאב בלבד, בלי ההנאה שחש מי שרואה לנגד עיניו את הסיבה אשר בגללה הוא סובל את הכאב הזה⁶⁴.

ט

אמר החבר: וכן שאר החיקויים. שום אומה מן האומות לא הצליחה לחקות אותנו בדבר כלשהו. האם אתה חושב שמי שלקחו יום למנוחה במקום השבת יכלו לחקות אותו [באמת], אם לא כמו שצורות של פסילים מחקות צורות של אנשים חיים⁶⁵?

י

אמר הכוזרי: חשבתי על עניינכם ונראה לי שיש לאלהים סוד לקיים⁶⁶ אתכם⁶⁷. הוא

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 61 פירוש - נוכחות השכינה הדבקה באדם או בעם ומשפיעה עליו צורת חיים עליונה, והיא ההנהגה ניסית שלא על פי הטבע.
- 62 הכוונה לברכת "אשר קידש ידיד מבטן" (עיין שבת קלז, ב) ששם קבעו חז"ל את טעם המצווה בברכה עצמה, מה שלא מצאנו במצוות אחרות. קבלת מצוות המילה בשמחה מבוטאת בדברי חז"ל במסכת שבת קל, א: "תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל מצווה שקיבלו עליהם בשמחה - כגון מילה, דכתיב: 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' - עדיין עושין אותה בשמחה. וכל מצווה שקיבלו עליהם בקטטה, כגון עריות - דכתיב: 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו' - על עסקי משפחותיו - עדיין עושין אותה בקטטה, דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא".
- 63 נראה שהכוונה למוסלמים.
- 64 המוסלמים יכלו להעתיק רק את המעשה החיצוני אך לא את הסיבה. גם כאשר הסיבה ידועה, כיוון שבסתור ליבם הם יודעים שאין הציווי בא להם מאת האלוה, אלא הם קיבלו אותה על עצמם - אין להם ביטחון שאכן יזכו לגמול שניתן רק למי שהצטווה מאת האלוה באמת. על כן אין הם שמחים כמו מי שיודע מהו הגמול על המעשה שעושה והוא בוטח במצוה שאכן יתן לו את גמולו.
- 65 שהרי לא חיקו את איסור המלאכה ולא הצליחו למסור את הנפש על איסורים אלו; ועיין בסעיף הבא. בעניין המשל של הפסלים המחקים אנשים חיים - עיין מאמר ב, לב.
- 66 כלומר, שמקיים. והכוונה שמצוות השבת היא הסוד שעל ידה מתקיים עם ישראל, כפי שמבאר והולך. אמנם המלך מביא כאן הסבר מציאותי כיצד השבת שומרת על ישראל, אך במאמר ד, כד החבר מסביר שיש מצוות שיש להן כוח סגולי לשמר את הקשר עם ה' גם בעת ההסתור של הגלות: מילה ושבת, ולכן נקראות ברית.
- 67 כך מילולית. ונראה שהכוונה: יש לאלוהים טעם סודי מדוע לקיים את ישראל, והוא עשה זאת על ידי השבתות והמועדים. הסוד מיוחס לטעם ולא לאופן.

עיצב את השבתות והחגים כאחד הגורמים החזקים ביותר לקיים את כוח-ההישרדות שלכם ואת זוהרכם. כי האומות היו מחלקות אתכם ביניהן ומשתמשות בשירותכם בשל פיקחותכם וחרירותכם⁶⁸ וגם הופכות אתכם ללוחמים, לולא מועדים אלה שאתם שומרים שמירה כזאת, מפני שהם מן האלוה⁶⁹ ומפני עילות חזקות, כגון זכר למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים⁷⁰ וזכר למתן תורה, כולן דברים אלוהיים שעליכם להקפיד לשמרם. לולא אלה, איש מכם לא היה לובש בגד נקי, ולא הייתם מתקבצים להיזכר בתורתכם, מחמת התרופפות התלהבותכם בשל שפלותכם הממושכת⁷¹. לולא הם, לא הייתם מתענגים אף יום אחד במשך כל חייכם.

בזכות ימי חג אלה נמצאים אתם שישית מהחיים במנוחת גוף ומנוחת נפש⁷². המלכים אינם מסוגלים למנוחה כזאת, כי כאשר מעוררת אותם הדאגה הקלה ביותר להתייגע ולנוע, הם נעים ומתייגעים, לכן אין הם ברגיעה מלאה⁷³. לולא החגים היה מה שאתם הרווחתם מגיע לידי זולתכם, מכיוון שהוא (היה) חשוף לשוד. אך מה שאתם מוציאים בחגים הוא רֶחַח לכם בעולם הזה ולעולם הבא, כי מה שאתם מוציאים בהם הוא לשם שמים⁷⁴.

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 68 כמו שקרה לדניאל, חנניה, מישאל ועזריה אצל נבוכדנצר. כאשר לאנשי המלחמה - בדומה לזה הציע פרעה: "ואם ידעת ויש בם אנשי חיל - ושמתם שרי מקנה על אשר לי" (בראשית מז,ו). למעשה, השבת שמרה על ישראל מפני התבוללות.
- 69 שבת קל,א: "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצווה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון עבודת כוכבים ומילה - עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצווה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון תפילין - עדיין היא מרופה בידם".
- 70 מסיירות נפש על מצווה לא באה אלא כשאדם יודע שיש דבר שגדול מעצם חיותו שמצוה אותו לקיימה. וכך אנו אומרים בתפילת מנחה של שבת: "יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם, ועל מנוחתם יקדישו את שמך". לכן ההכרה שהמצווה באה מאת האלוה, היא שחייבה את ישראל לוותר בעבורה על דברים רבים, וכך שמרה המצווה על ישראל שלא להתבולל בין הגויים.
- 71 מוסבר במאמר א,פו. וזכר למתן תורה מוסבר שם בסעיף פז. ועיין עוד במאמר ב,ג.
- 72 המציאות הפיזית החיצונית משפיעה בדרך כלל על שמחת הנפש ועל עולם הרצון. השאיפות והרצונות מוקטנים בעקבות מצב פיזי ולאומי ירוד. נמצא שהשבת שמרה על רוממות הרוח, השאיפות והרצון של העם בעת הגלות.
- 72 הרמב"ם (מורה נבוכים ג,מה) כותב דבר דומה ביחס לשבת בלבד: "שביעית מחייו של כל אדם הופכת לעונג ומנוחה..."
- 73 וכך אנו אומרים במנחה של שבת: "יעקב ובניו ינוחו בו. מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת אמת ואמונה, מנוחת שלום ושלווה והשקט ובטח. מנוחה שלמה - שאתה הוא רוצה בה..."
- 74 לכל אורך הגלות, כשיהודים התבססו בארץ מסוימת, החלו הגויים ללטוש את עיניהם ולקנא בהצלחת היהודים עד שלבסוף מצאו דרכים לבזוז את ממונם. אלמלא השבת והחגים, היו היהודים נוהגים כשאר בני אדם שצוברים את ממונם לעתיד ולא משתמשים בו אלא מעט, והכל היה מגיע בסופו של דבר לבוזים. אולם כיוון שישנם שבתות וחגים וישראל מוציאים את כספם לענגם, נמצא שעד שבאו לכדי ביזה - כבר נהנו לא מעט מממונם, וגם זכו לשכר על כך לעולם הבא.

מסלול 1: יום ד, ד באלול מסלול 3: יום ב, ו באלול
מסלול 2: יום ה, ד באלול מסלול 4: יום ד, ו באלול

שאלות מנחות:

- ✦ מהו החילוק שמחלק ריה"ל למצוות ידועות ולמצוות אלוהיות? (חילוק כפול)
- ✦ מהו החידוש של ריה"ל לגבי פרטי המצוות הידועות?
- ✦ מדוע האומות אינן מקיימות את מצוות המילה בשמחה? מדוע אינן "חושבות על הסיבה"?
- ✦ האם יש דוגמאות מההיסטוריה שמלכים לקחו את גדולי ישראל למשרתים בגלל חוכמתם?
- ✦ מדוע דווקא היחס למצווה כמה שאין בו טעם והבנה שכלית הוא המאפשר את קיומה גם בעת לחץ או שמד?
- ✦ מה ההבדל בין ההסבר של מלך כוזר כאן לשבת, לבין ההסבר של החבר שנלמד בדף הקודם?